

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékban* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik.
Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Bartha Béla dr. jogtanárhoz** (Nagy-Csapó-utca 396.) intézendők.

Leszerelés.

Van-e még valami ös-erő a református egyházban?

Azok az áramlatok, melyek körül fogják s néha napján feje tetején is átsapnak, kitérítik-é véglegesen hagyományos törekvésének útjából, vagy pedig csak megingatják a régi talapzatot?

A jelek szomorúak, az idők megnehezdedtek, a régi szívósság és lelkesedés pedig nem látszik sehol.

Még a legjobb gondolkozású férfiak és buzgónak ismert hívek is csak átsiklanak az eseményeken, kitérnek a küzdelem elől s készek megalkudni a máért a holnappal.

Lemondást predikálnak az egész vonalon!

Az önerőre nem is számítanak, a buzgóságot, honnan áldozatkészség fakad, említésbe se hozzák és az egyháznak megtépdeseft jogait eldobásra méltó rongyfoslánynak tekintik.

Új idők, új emberek, új világnézetek kerekedtek felül, kiknél nem az a baj, hogy haladni akarnak, hanem az, hogy rohanásukban keresztül gázolnak mindenben, széthányják és összetiporják az ősi fundamentumot is.

Hirdetik a nagy világnak:

Nem szedhetjük rendbe magunkat, mert szegények vagyunk.

Nem haladhatunk, mert nyűg rajtunk az autonomia.

Nem tudunk életképességhez jutni, mert minden erőnket felemészti az iskola.

És ki tudná még, mennyi panasz száll el a sohajtozó ajkokról!

De hát a szegénység, az autonomia mind megvoltak eddig is és mégis fejlődöttünk, erősek voltunk.

Az iskola, igaz, sokba kerül ma s mondhatjuk, hogy az elfogadott alapon növekedő terheket rak vállainkra; de hát ugyan ki kény-

szertett rá, hogy megteremtsük a mai helyzetet? hogy tudtunk s akarattunkon kívül e címen folyton-folyvást újabb terhek viselésére kényszerítsenek?

Magunk cselekedtük ezt. Iskola-jogunkat könnyedén vettük, nagy nemzeti ideálokért — melyeket nem volt szükség reánk parancsolni, szívünkben, lelkünkben éltek s élnek azok — ok nélkül elfecséreltük az ösök szent örökségét, feláldoztuk azt, a mit nem mi szereztünk, nem mi építettünk ki. S míg ez áldozatokat magasabb célokért, az igaz szabadelvűség érdekében véltük köteles adónak; addig oda jutottunk, hogy az iskolák *egyetem*es államosításának ügye messzebb húzódott tőlünk.

(Mert — gondolom — komoly prot. fővel csak úgy beszélhet valaki államosításról, ha az összes felekezeti iskolák megszűnnek.)

És mi az áldozatokért nem nyertünk semmit.

Hiszen méltán semminek mondható, a mit cserébe adnak iskoláinknak.

Egy kis államsegély a feláldozott jogért.

Alamizsna a koldusnak, ki önkezével csonkítgatá meg magát.

Mégis támadnak emberek, kik ezt nagy előnynek tekintik, hallunk hangokat, melyek megalégesznek a *részleges* államosítással, melyek szívesen belenyugodnának talán, ha egyedül a mi iskoláink töröltetnének el a föld színéről.

Látják ugyan a jeleket, melyek intenek, figyelmeztetnek; tapasztalják, hogy a többi felekezetek görcsösen ragaszkodnak iskoláikhoz és lehetetlen nem érezniök, miként a *csendes* ellenreformáció ezen korszakában, az iskoláitól megfosztott egyházat pusztulás fenyegeti; de azért mégis a *leszerelést* hirdetik.

Még egy olyan gondolkozó fő is, mint Csánki Benjámin, ki bölcséleti alapon, de a tények szigorú logikája szerint megállapítván a mai társadalmak fejlődésének diagnózisát: kénytelenség-

ből ugyan, de az iskolák államosítását kívánja (elfogadja?) és erre nézve megokolásul többek közt felhossa, miszerint az emberi természet és eszmékre való irányító hatása az *oktatásnak* úgylis semminek jelezhető, — legalább én ezt olvasom ki a „*plausibilis*” példákból.

Hát hiszen az oktatás hatása lehet csekély, hanem a helyes *neveléssel párosult oktatásé* bizony erős és irányító. És ilyennek kell lenni a ref. népiskola munkájának.

Itt van különben az alsószabolcs-hajduvidéki egyházmegye nagynevű esperesének nyilatkozata is, ki a korpótlék nehézségeire célozva, a gyűlésen enuncziálja: „ily körülmények között inkább minden iskolát átadunk az államnak.”

Másfelől Ujfalussy Béla tanácsbíró úr ostromolja az iskolákat s egyedüli mentiségünket az iskolák feladásában találja.

Ki tagadná, hogy a mai helyzet, a minden oldalú nyomás, a rendszeresen előkészített elkedvetlenedés nagyon is igazolják az efféle törekvéseket.

Hanem hát, uraim! álljunk meg a mi rohamos haladásunkban egy percre, mert „van valami beszédem” (Luk. VII. 40).

Ezelőtt a református tanítók közt sokan hirdették az államosítás elvét. Ma is tudatával bír e testület annak, miként a nemzeti állam kiépítése szempontjából be kellene ennek követ-

kezni; ámde a jelen viszonyok között *nem sürgeti azt*, mert látja, hogy egyetemes államosításról alig lehet most szó, e nélkül pedig iskoláink átadását egyházunkra nézve a legnagyobb szerencsétlenségnek és pótolhatlan veszteségnek tartaná.

Ez a tanítóság — elképzeltetik önök — nem vesztené vele semmit, sőt anyagi megélhetése erősebb biztosítékkal fogna körülvétni; de azért azt mondja: most álljunk meg, várjunk az egyház életére kedvezőbb viszonyokat.

Volt idő és pedig nem oly régen, a mikor kifelé gravitáló, hűtlen egyháztagnak kiáltottak ki bennünket, mert többen hirdették közülünk, hogy iskoláinkat át kell adni az államnak. Most onnan a lelkészi karból és pedig ott is az előkelők szájából hangzik ilyesmi; de azért nekünk eszünkbe sem jut a kárhözhatás követ visszadobni, mert az igaz meggyőződés és annak nyilvánulása mindig tiszteletet érdemel.

Csak azt sajnáljuk, hogy a legalkalmatlanabb időben történik ez, akkor, a mikor legszomorúbb kilátásunk van az ultramontán hatalom erősödésére és biztosítékaitól megfosztott egyházunk alig állhat meg a küzdőtéren a lélekhalászat ezerféle raffinériáival szemben.

Ilyen viszonyok mellett pedig — minden tisztelet figyelemben tartásával is — hangosan nyilváníthatjuk, miszerint semmi épületest nem

TÁRCA.

A német császár keleti utazása.

(Folytatás.)

A Konstantinápolyból távozó császári pár még egyszer a Dardanelláktól meleg hangú táviratban üdvözölte a szultánt s aztán a német hajóraj Haifának vette útját.

A Szíriában s Palesztinában végzett előkészületi munkálatok szintén mutatják azon becsét, melyet a szultán a császári pár látogatásának tulajdonít. A török kormány rendkívüli erőmegfeszítéssel dolgozik azon utak jókarba helyezésén, melyeken a német császári pár fog elhaladni, illetőleg Jeruzsálembe bevonulni; így pl. a jaffai széles út teljesen újból készült. Eme munkálatok az egész lakosság elismerését s háláját érdemlik ki, mert ezen változtatások mindenek javára szolgálnak. Mert vasúti vonal egyetlen egy van az országban, t. i. a Jáfától Jeruzsálembe vezető vonal, melynek kiépítését is csak 1890-ben kezdték meg. Bár több használható országút van, melyek nevezetesen a partoktól az ország belsejébe vezetnek, de épen a főbb vonalokon az ország közepén teljesen hiányoznak ilyenek. Az utazó számára tehát nincs más mód hátra, mint lovon utazni, vagy nagyobb pusztai útvonalokon tevén. Hasonlóképen járt el a császári pár is, valamint kísérete. Haifából Jaffába ugyan kocsin utazott, mely utazás másfél napi időt vett igénybe s a hőség miatt, mely e vidékeken még mindig

uralkodik, fölöttébb fárasztó vala; de már Jaffából a jeruzsálemi sátoortáborig lóháton tette meg az útát.

A keleti utazások alkalmával nagy szerepet játszanak a sátrak is, a minthogy a német császári pár és kísérete is — mint már említettük — nagyszámú, fényes berendezésű s a legnagyobb kényelmet nyújtó sátrakkal van ellátva. Kik azonban az európai ágy kényelméről lemondanak, a fővonalokon sátor nélkül is utazhatnak.

Nagy nehézséget okoz keleten, így Jeruzsálemben is a víz beszerzése. A vízben szegény földrészen csakis a cisternákban felfogott esővíz szerepel, mely korántsem egészségtelen ivóvíz, ha ugyan a cisternák tisztán tartvák. Midőn pedig a német császár nagyszámú kíséretével s a Jeruzsálembe özönlő nép rendkívüli mértékben megszorította a lakosság számát, nemcsak annak a szükségessége állott be, hogy a hegyek közül friss vizet szállítsanak a városba, hanem új cisternák készítése is elodázhatatlanná vált.

Európai utazóra nézve rendkívül kellemetlen háttal van a koldusoknak egész serege, mely tolakodással veszi körül az idegent, mit ők jogos követelés tudatában tesznek. A keleti ember ugyanis minden európaít egyegy Krösusnak tart s azt hiszi, hogy nálunk nincs szegénység, habár ez nálunk tényleg érezhetőbb, mint keleten. Hogy kelet népe így gondolkodik, abban nagyrészt az európai a hibás, a mennyiben nem ritkán tele kézzel szórja a *bachschisch*-okat, a mint keleten a pénzadományokat nevezik.

Gyakran veszélyessé válnak ezen koldusok. Ugyanis csatangolva barangolják be a vidéket s nem

találunk abban, ha tiszteletre méltó lelkészi karunk között akadnak oly, előkelő helyet elfoglaló egyének, kik hirdetik a világnak, hogy „mi rajtunk már csak az államosítás segíthet.”

A reform. egyház alkotmányán nyugvó bizalmi állások szokatlan hangnak ismerik az ilyeneket. Ott nem szokás lemondásról, leszereletről beszélni, mert ott a hajszálíg való jogvédelem kötelesség.

A „pacta bilaterialia” iskolánkra is vonatkozik és az a hatalmas szellem, ki ezt legutóbb oly szent ihlettel és nagy tudománnyal védelmezte, — sírjából is kikél, hogy bennünket bástyáink mellé állítson.

Am illetékes helyen — kerületen, konventen, zsinaton — vessék fel a *leszerelés* kérdését; de addig lehetőleg keveset beszéljünk róla.

Követeljük a törvény végrehajtását, részben revízióját és iskolai terheinken sokat lehet könnyíteni.

Sinka Lajos.

„Konfirmációi Káté” és a „Téli Ujság”.

Kőrös-Ladány, 1898 okt.

A békés-bánati ev. ref. egyházmegyei közgyűlés első napján — mint gyűlési tudósításomban jelzem, — gyűlést tartott az egyházmegyei lelkészegyesület is Szabó János esperes elnöke alatt.

E gyűlésnek kiváló fontosságot kölcsönöz két

kiemelkedő tárgya: egy konfirmációi kátéra hirdetett pályázat és a „Téli Ujság” fejlesztése. Ezekről szándékozom a közgyűlési referáda keretén kívül beszámolni s felhívni a megérdemelt figyelmet lelkészeink körében.

A nevezett lelkészegyesület egy az úrasztalához előkészítéshez alkalmas kézikönyv létrehozásán fáradozik már évek óta.

Örömmel vette azért, midőn Szalay József nagybecskereki lelkész rendelkezésére bocsátott egy általa irt „Konfirmációi Káté”-t oly célból, hogy ha az egyesület érdemleges kritika után jónak látja, fogadja el a konfirmándus növendékek számára kézikönyvül. A Kátét Szeremley Sámuel, Csécsi Miklós és Garzó Gyula lelkészek bírálták, kiknek együttes ítéletét Garzó terjesztette elő az alábbiakban.

Szalay Kátéja nem felel meg azon kívánalmaknak, melyek a gyermekek kezébe adandó könyveknél elengedhetetlenek; nincs meg benne az a közvetlenség, a mi a tanítás és tanulás sikerét első sorban biztosítja; eszméiben, kifejezéseiben oly magasan jár, a hova a gyermeki lélek és értelem nem követheti.

Mig egyfelől sokat ölelt markolt, ennél fogva keveset szorított másfelől Kátéja inkább beválik theologiai, dogmatikus munkának, mint gyermekek kezébe szánt Káténak.

Erre vall már maga a könyv beosztása is.

Bevezetésében a lelkipásztornak ad útastást. Aztán beszél a Szentírásról, az Istenről, az Isten munkájáról; a bűnről; az *üdvtervről* st. A függelékben végül szerartási beszédeket ad.

Ez a beosztás, ez a rendszer involválja azt a bírálatot, hogy könyve nem gyermekeknek való. E mellett bizonyítanak definiíciói is, a melyek sokszor csonkák, egyoldalúak, fölötté járnak a gyermek eszmevilágának.

ritkán fenyegetések közt csikarnak ki az utasoktól pénzt. Ily veszedelmes emberek nagy számmal találhatók Jeruzsálemben is. A mint azonban a török kormány a császár konstantinápolyi tartózkodásának ideje alatt 3000 gyanus egyént fogatott össze, ép oly gyökeres módon járt el Palesztinában, kinek életbiztonsága fölött egyébiránt egész hadsereg örködik.

Sziriának s Palesztinának lakossága frankokból (európai keresztyének), zsidók, szírok, arabok s törökökből áll; vallási tekintetben vannak mohammedanok, keresztyének, zsidók s más különböző vallások követői.

Az európaiak, kik Palesztinában telepedtek le, csak csekély töredékét képezik a lakosságnak. Vannak oly európaiak, vagy európaiak utódai, kik a keleti szokásokat teljesen elsajátították. A ma Palesztinában élő zsidók nagyjából Európából vándoroltak be. A „szír” elnevezés alatt értjük minden utódait azon különböző népeknek, melyek időszámításunk kezdetén aramul beszálltak. Kivételet a zsidók képeznek. Az arab lakosság vagy megtelepült, vagy nomád. Ez utóbbiak nagyjából tisztá arabok. Ezek közül kerülnek ki a fentebb is említett rablók s tolvajok. Török kevés van Sziriában; köztük két párt van: maradós és haladó párt. Az európai műveltséget felületesen veszik s általában a török faj hanyatlásnak indult.

Az orosz-török háború óta bevándorlás következtében Sziria lakossága az utóbbi évek alatt megszaprodott. Különösen a kikötővárosokban, Jeruzsálem s Damaskusban vehető észre ezen növekedés. Legtöbben vannak muslimek (347,196), legkevesebben protestánsok (703), illetőleg a latin szertartású római egyház köve-

tői (95). Egyébiránt Sziria lakosságát 2 milliónál többre nem becsülhetjük. A muslimek bár kevésbé műveltek, mindazáltal erkölcsi tekintetben a benszülött keresztyéneket felülmúlják, különösen megbízhatóság tekintetében.

Kelet keresztyénei túlnyomólag a görög egyház tagjai közé tartoznak s arabul beszélnek, valamint az istentiszteletet is ezen nyelven tartják. Patriárchájuk Jeruzsálemben van és hatalma csaknem az egész Palesztinára kiterjed. Ide tartoznak az armeniai, vagy kopt és a szír jakobiták, kik monophysita hitűek.

A római kath. egyház szintén különböző szektákat mutat föl. Ez egyház — különösen a római propaganda működése folytán — jóval fölülmúlta a görög s a szír-jakobita egyházat. Működésének eredménye két leányegyház szervezése, u. m. a görög katolikus s a szír katolikus egyház. Különösen franciskanusok s jezsuiták működnek ez egyház terjesztésén. A római egyházhoz tartoznak 1182 óta a maroniták, kik eredetileg monotheleták voltak. Püspöküket Róma erősíti meg. Püspökségük van: Aleppo-, Ba'albek-, Dschebeil-, Tripoli-, Ehdén-, Damaskus-, Beirut-, Tyrus- és Cyprusban. Örökös harcban állanak a drusokkal. Fő letelepedési helyök a Libanon, hol több zárdáik vannak. Körülbelül 200,000 lelket számlálnak.

Protestánsokat Sziriában főleg az amerikai hitemterjesztés működése nyert meg, melynek központja Beirut; különösen a Libanon közt élő keresztyének közt ért el nagyobb eredményeket. A palesztinai hitemterjesztés műve a németek s angolok kezében van.

A keleten élő zsidók különböző osztályokba tartoznak. A „sephardim” nevezetűek spanyol-portugal

Általában könyve érdekeltséget pláne hitmelegséget nem önt a gyermek szívébe s nem felel meg a célnak.

A könyv terjedelme 58 írott lap. Ebből 36 lapon tárgyalja az említett beosztásban foglaltakat a függeléken kívül. A kegyelmi eszközökre (Sakramentumokra) a 37-ik lapon tér át; hogy mennyit szentel ezeknek, mutatja az, hogy a 37-től az 58. lapig terjedő részben benne foglaltatnak a szertartási beszédek is.

Feltűnő általános sajátsága a könyvnek, hogy a büntudatot, a bűnösséget úgy élire állítja, a mint azt gyermek előtt — a ki még a cselekedeti bűnökről olyan fogalommal nem bír — fejtegetni nem lehet.

A bírálók elismerik, hogy — bár stylusa is sokszor pongyola, olykor magyartalan — van e Kátében sok szép is, a mint az egy lelkész tollából kikerült könyvnél természetes is. De Szalay Kátéja inkább vezérkönyvnek való volna, de e tekintetben meg kevés.

Sikerült, használható munkát adhatott volna a szerző, ha nyugodtan s nem elhamarkodva dolgozik; mert könyve azt a benyomást teszi az olvasóra, hogy nagy gyorsasággal állította össze, a mit írt.

Garzó előterjesztését, melyet a könyv egyes részeitnek felolvasásával illusztrált, s melyet jegyzeteim után igyekeztem szóról-szóra visszaadni, az egyesületi gyűlés magáévá tette. Azonban Szalay Kátéjának elejtésével nem ejtette el a mindinkább égetőbb szükségévé váló konfirmációi kézikönyv létrehozásának ügyét is.

Csécsei Miklós indítványára hosszabb és beható vita után egyértelműleg kimondta, hogy pályázatot hirdet egy úrvacsorához előkészítő kátéra. A könyv terjedelme legfeljebb 3 (három) iv lehet cícero nyomással. Pályadíja 500 (ötszáz) korona.

Az egyesület teljes reménnyel van a felől, hogy ilyen szép pályadíj sorompóba szólítja a legkiválóbb

erőket és tehetségeket. Voltak a gyűlésen, a kik nagyobb jutalmat is indítványoztak; s midőn azt látjuk, hogy ma hasonló sőt nagyobb díjakkal szépirodalmi művek (beszélyek, versek) is díjaztatnak, egy olyan munkáért, a minőt az egyesület a kérdéses kézikönyvből vár, bizony nagyobb jutalom sem sokalandó.

De ne inkrimináljunk. A pályadíj így is szép, a megírandó könyv — ha nehéz is — még szebb themának. Adja Isten, hogy egyesületünknek a vallásos nevelés érdekében hozott áldozata megteremje várt gyümölcsét.

Térjünk át az egyházkerületi egyházi értekezlet által régi jó mivoltából kiforgatni tervelt s télisége mellett őszi, tavaszi és nyári ki- s beforgatni szándékolt „Téli Ujság“-ra.

Az egyesület, a gyűlésen megjelent szerkesztő *Buday* János részletes előterjesztése s a lap elterjedéséről való információja után kimondta, hogy ezt az egyetlen életképesnek bizonyult vallásos irányú kis lapját nem teszi ki semmi, esetleg balul kiüthető kísérletezésnek, meghagyja csak „Téli Ujság“-nak; hanem fejlesztésétől nem vonakodik, hogy ha eddig olvasták 28 ezeren, hadd olvassák és épüljenek belőle télen tavaszra nyárra és őszre még többen.

A lap fejlesztését az egyesület oly módon véli elérhetőnek, hogy a lapot bérlő Hornyánszky Viktor által ujabban 600 forintban felajánlott összegből továbbra is csak száz forintot tart fenn magának, ötszáz forintot pedig oly célzattal boesát a szerkesztő rendelkezésére mint tiszteletdíjat, hogy abból jövőben a munkatársakat honorálja. Eddig ugyanis a szerkesztői tiszteletdíjből nem telt írói honorariumra; szerkesztő pedig tapasztalás után vallja — de úgy is van biz' az ma — hogy írónk ingyen nem írnak. Drága a jó cikk, még ha vers is.

A mi lelkészegyesületünk ebben is megmutatta, hogy

zsidók, kik I. Izabella alatt az üldözések miatt vándoroltak ki. Az „aschbenuim“ Európa különböző országaiból valók.

A Jeruzsálemben lakó különböző felekezetek hívei aztán a városnak különböző negyedeiben laknak s többé kevésbé egymástól eltérő ruhaviseletet hordanak.

Ezen általános észrevételek után, lássuk most már közelebről a német császár szíriai s palesztinai útját.

25-én délután történt a megérkezés Haifába (Hefa). Haifa megfelel a görög s római írők által említett *Sycarninum*-nak. A Talmudban mindkét név alatt előfordul. 1100-ban Tankred vette ostrom alá a várost s rohammal bevette; a Hattin melletti csata után Saladin kezébe került. Haifa még az első évszázadokban inkább a Karmel előhegyei felé terjedt; 1761-ben Zahir el-Omar, Akko pasája szétrombolta s az új város inkább kelet felé terjed. Kereskedése mindinkább emelkedik. Lakosságának száma 7250, közte több mint 700 európai. A templomos-rend 1869. úgy itt, mint Jafában megtelepedett. Népes a német kolónia is.

A német császár fogadása alkalmával úgy a török hatóság, mint Haifa lakosai, különösen a német kolónia nagy fényt és pompát fejtett ki. A konzuli palota kertjében üdvözlő beszédet tartottak a protestáns s katolikus papság képviselői, úgyszintén az 500 főnyi német kolónia megbízottja is. A tatabgai német katolikus telep igazgatója beszédére, melyben hálás köszönetet mondott a császárnak azon oltalomért, mit a császár a palesztinai intézeteknek s az ott lakó német katolikusoknak nyújt, a császár örömmel nyilvánította ki, hogy katolikus alatt-

valói, bárhol és bármikor, oltalma felől bizonyosak lehetnek.

A keleti katolikus papság eme hódolatteljes magaviselete nagyrésztben a pápa utasításának tulajdonítható, ki nemesak a velencei s konstantinápolyi patriarchákat utasította, hogy személyesen tolmácsolják a császár előtt a szentszék nézetét a keleti protektorság ügyében, hanem a Rómában megjelent jeruzsálemi patriarchának is azon utasítást adta, hogy a keleti katolikus papság a császárt mindenütt hódolatteljesen üdvözölje.

Mindez azonban csak azt mutatja, hogy a szentszék elismeri a szultán s a német birodalom között a keleti protektorságot illető, 1892-ben hozott egyezményeket s nem is utasította a német missionáriusokat, hogy a francia protektorságnak vessék alá magukat Amde ez elismerés csak de facto, azaz a körülmények nyomása alatt történik s nem: de iure.

Az üdvözlések után következett szent Borromeus-növérnek katolikus hospiciuma, aztán a német ev. iskola ünnepélyének megtekintése.

Tarka, változatos s festői képet nyújtott az összegyűlt keresztyén, mohamedán s zsidó néptömeg, valamint az arabok s negerek ápolására bízott lovak s öszvérek sokasága.

A császári pár a szultán fogatain utazott tovább s kíséretét képezte a Konstantinápolyból érkezett Ertograf testőrezred festői csapata s a török pasák nagy száma.

Haifa után következett Atlit, Tantura megtekintése. Atlit a keresztes háborúk idejében vált nevezetessé e név alatt: Castellum Peregrinorum. A 13-ik század kezdetén Petra incisa volt a neve. A templomos-rend

nem szükmarku. Ha a nemes cél érdekében való munkára felhívás ma már nem fizeti ki magát, vet pénzmagot is a jó talajba, az írók kezébe abban a reményben, hogy terem az harminc, hatvan avagy száz anyit. Ugy legyen!

T. J.

TANÜGY.

Népiskola államosítása és tanítónőképző-intézet.

Sok szó esik mostanában e b. lap hasábjain népiskoláink államosításáról. Némelyek azt mondják: Nem kell a népiskola nekünk se szüries állapotában, se megosztott joggal: adjuk át egészen az államnak, tegyük államivá, hisz az ő tiszte a népnevelés, s miért aggódjunk, áldozunk mi más célzatáért?! Miért, mint felekezeti, mikor a másik, mely pedig fundus regalé-kkal bir történelmünk első századaitól kezdve épen e célra, nem teljesít ily állami funkciót?

Teljesít az, csak hogy nem abban az arányban, melyben a népnevelés ügyét szolgálni birtoka megengedné, mert neki most már a fegyveres erő kiállításának kötelezettségét is a nép fiainak szellemével való fegyverkeztesésével kellene lerónia, hogy az állami területből ama cél szolgálatára kihatott területekért eme cél szolgálásával lenne hálás az állam iránt. De nem teszi, tudja azt, hogy a rendelkezése alatt álló területek legnagyobb részének jogi lekööttsége úgy sem lévén közismert dolog: ismeretlenül forradalommal senki sem fogja megtámadni őket. Ugy hogy mi, mikor a mi nagyáldozatáhozalunkra hivatkozunk, s áldozatkészségünk okozta elszegényedésünk felett borongunk, látva, hogy

a másik miből él oly könnyedén: hiába emészjük magunkat addig, míg az ő birtokaik lekööttségével meg nem ismertetnek úgy bennünket, mint magát az államot a mi akadémiáink egyházjogászai. Ők ezt nem fogják megtenni a maguk vesztükre, annyit feltételezhetünk róluk. A Fraknoi által hazahozott óriási anyag a kegyűri jogra vonatkozólag ma sem ismeretes. Pedig mi, kik a törvényesség, s a jog útján szeretünk járni mindig, épen nem merészelhetünk addig vehemens támadást intézni, míg a fennálló jogok és törvényekből tisztán meg nem állapítottuk, hogy micsoda jog- és törvénytelenséget követnek el ők.

Kiváltképen ez az aránytalanság indította a nyár folyamán derék világi papunkat, *Ujfalussy Bélát* népiskoláink államosítása eszméjének felvetésére. S dacára, hogy akkor elég meggyőző érvekkel szállott szembe eszméjével mások gondolkozása: megmaradt máig eszméjéhez való hűségében, indítatva erre különösen a napjainkat foglalkoztató korpótlék-ügytől. Szerintem eme személy-elégedetlenségnek, ha feláldozzuk népiskoláinkat: elvesztettük utolsó birtokunkat is. Mert szerintem nem a „kisebb rossz” ez, mint a sociál-politikával való foglalkozásával a jövő papjainak képzésére irányt mutató *Csánki B. úr* hiszi. *Legföltettebb kincsünknek elvesztése a legnagyobb rossz.* Hisz hogyan képzelhetjük el felekezeti életünket elemi iskola nélkül, mely mindkét nembeli hitsorsosnak a család után első felekezetivé nevelő helye. Hisz az iskolából tanulunk templomba járni. Az iskolában szívjuk magunkba egyházunkhoz való ragaszkodásunk érzetét: ott lent az elmi iskola felekezeti légkörében, hol a tanító nem miséről szól, s nem szombaton üli vasárnapját. Vagy honnan fog tudomást szerezni, s élénk érzéssel birni bármelyik egyháztag, hogy neki még vallása s egyháza is van,

vitézei a várat 1218-ban helyreállították. A vár ettől fogva úgy szerepelt, mint 'Akká' védfala. 1291-ben esett el, mint a frankok utolsó birtoka Palesztinában s Melik el-Aschraf szultán rombolta szét.

Tantura: régen Dör, kanaánita város (Józs. 17, 11; Birák 1, 27). A classicus írók phoeniciai telepítvénynek tartják. A sziklás parton biborkagylók fogásával foglalkoztak. Ugy látszik, hogy az izraeliták nem az egész várost, hanem annak csak felső részét: Nafat Dör szállották meg. A diadochok harca az erősséget szétrombolta s Gabinius római vezér építtette újra a várost s kikötőt. Hieronymus idejében még a régen hatalmas város romjai csodálat tárgyai voltak.

Aztán Cezareán át Burtuba kocsiztak, hol meg is háltak az utazók. Mindenütt látszott az utakon s hidakon eszközölt javítás, melyet Land tanár és Abdurrahim szárnysegéd vezetett. Alit és Cezarea romjait a kairói Mórié tanár magyarázta.

Cezareát Herodes építtette fel azon a helyen, ahol előbb Straton tornya állott. Nevét Augusztus császártól vette. Neveztek Kaisaria Sebaste-nak is. Josephus körülményesen ír e várossal; Krisztus előtt 13-ban épült fel teljesen. Cezarea Palesztina legjelentékenyebb városa lett s Jeruzsálem szétrombolása után Judäa római prokurátorainak székhelye. Pál, Filep és Péter gyakran meglátogatták ezen helyeket s az első 2 évig volt itt fogságban. Korán állott elő e városban ker. gyülekezet. A cezareai metropolitának a jeruzsálemi püspök is alárendeltje volt (451-ig). Már a 3-ik században virágzott itt tudós iskola, a melyben Origenes is működött, melyből Eusebius is, később cezareai püspök, kikerült († 340).

A muslimek, kiknek kezébe esett a város, a keresztes háborúk idején legyilkoltattak s a keresztyének a várost újra felépítették s végre IX. Lajos 1251-ben megerősítette, mindazáltal Beibares 1265. szétrombolta.

A menet 28-án este érkezett Jáfába a legnagyobb hőségben, miután a város előtt Saronában a német kolonia hódolatát fogadta.

Saronnak nevezi a biblia azon tengermélyedést, a mely a délen fekvő philiszteusok sík földének (Sephela) folytatása, 22 órai távolságra terjed Jáfától a Karmel előhegyeig. Szorosabb értelemben azonban Saronnak nevezik azon termékeny síkságot, mely Joppe s Lydda körül terül el, melyen van a saronai német telep, Jáfától $\frac{1}{4}$ órányira. Saron szépsége régi híru (Ének 2, 1; Ézs. 35. 2). S ma is bájoló vidéke. Tavasszal rózsák, liliomok, tulipánok, nárcisok, szegfűk borítják a földet. A helységek legnagyobb része azonban romokban hever s nagyrésze a szántó földeknek felhasználatlanok tövis s bogácstól elborítva fekszik. Vannak azonban közben-közben beláthatlan gabona földek; a Karmel fele bükk és tölgy erdők; valamint nagy sereg nyáj legel a buja mezőn. Voltak Saronban Dávidnak is barmai, melyekre a saronita Sitrai ügyelt (I. Krón. 28, 29).

Még inkább előmozdítja a föld nyújtotta előnyöket a császár látogatása, illetőleg a császárnak a szultánnal való jó barátsága, mely körülményt a saroni német kolonia tagjai is kifejezésre juttattak hódolatteljes üdvözlő beszédükben.

Jáfában is hasonlóképen faj és felekezet különbség nélkül nagy lelkesedéssel fogadták a császárt.

ha nem gyermekei s gyermekei iskoláztatása révén? Azzal, hogy ő gyermekének iskoláztatásáért áldozik egyháza, iskolája fentartására: nem elárulja s elismeri-e a ragaszkodás érzetét amaz egyházhoz, melynek szellemét kapta örökbe szüleitől az ősi bibliával, s melyet ezzel áthagyományozni szülőiteire is kedves kötelességének ismeri?

A legrosszabbnak elfogadói leszünk tehát, ha népiskoláinkat azért, mert néptanítóinknak az állam által nagy bölcseséggel megállapított fizetés-minimum, majd a korpótlék iránti vágyát önnönerőnkől kielégíteni nem tudjuk. Ha e személy-kivánságokkal mindig csak szegénységünket állítjuk szembe: természetes, hogy a köznek munkálni hivatottak kedvéért elvégre is magát az egyetemes közt áldozzuk fel. S ha ezt megteszük, nem lesz sem közéletünkért munkáló egyes tanítónk, de nem lesz egyházi életünk sem, melynek üdvéért munkálni kellene. Mert milyen szabad egyház az, melynek sem paróchiája nem ment az állam kezétől; népiskolája meg egyáltalán nem létezik, mint megannyi kis templom-tornácok; sem a népnél magasabban álló középosztály érdekeit szolgálni a maga felekezeti kívánalmainak megfelelően nincs ép középfoku iskolája? Ez már igazán szabad egyház, mely ilyen dülőre jut. Összes symboluma: a csupas templom. De kérdés, vajjon ha híveinket teljesen feloldjuk a függés érzete alól akkor, midőn a presbiteriális rendszert teljesen a halálnak adtuk át, mert ennek tiszte s létele lelkészének más hatalmasabb úr gyámsága alá térésével, s népiskoláinak végleges halálával megszűnt, s középiskolái meg eldorádói helyzetükben nem sarkalják távolról sem aggodásra, áldozathozatalra, gondoskodásra, sőt irtóznak tőle: kérdés, vajjon az a teljesen függetlenné tett, s széteresztett gyülekezet fog-e csak rövid idő multával

Jáfá phoeníciai gyarmat volt s a régi Japho jelentősége kétségtelen. A monda szerint Andromeda, Kepheus és Joppe leánya, itt volt a sziklákhöz bilincselve, míg Perseus megszabadította. Jónás prophetát is itt nyelte el a cethal (Jón. 1, 3). Egyiptomi emlékezete is olvasható Jáfá neve; úgyszintén 2. Kron. 2, 16. is említi. E város csak a Makkabäusok korában került zsidó uralom alá. A görög s római hatalom idejében kapta a Joppe nevet. A keresztyénség itt korán gyökeret vert (Csel. 9. 3. 6). A zsidó háborúk idején Cestius római vezér rombolta szét s az újból felépült várost Vespásianus tengeri rablói rombolták le újlag. A keresztes hadak idejében sokat szenvedett a város, míg a 17. század végén jelentőségben ismét emelkedett, a midőn a rakpart is készült; a 18. század végén a kőfal épült. 1799-ben e várost a franciák vették be, aztán az angolok erősítették meg, később a törökök építették ki. A lakosság száma több mint 15000, melyből 3000 keresztyén.

A német császárnak tulajdonképen itt kellett volna partra szállania, hogy útját egyenesen Jeruzsálemnek vehesse, azonban a meredek sziklafalakon épült várerőd s bástya a zajgó hullámok miatt, alig megközelíthető, sőt életveszélyes is lehet a kiszállás. Mivel pedig Jafa az egyetlen kikötőhely az egész partvonalon Port-Saidról az akkori öböl, rossz időjárás alkalmával a belterület elszakad a külvilággal való érintkezéstől s megesis, hogy Egyiptom s Beirut közt az útasok s küldemények 52 napig is ide- s tova hanyattatnak a hullámok által.

Kedves látványt nyújt azonban távolról a város fehér házai s piros tetőivel, büszkén emelkedő karsz minarettjei, templomaival. A magaslatokon modern épü-

is ama magános birtoknak megmaradt templomépületnek tisztaságáról s jókarban tartásáról gondoskodni, s féltően őrizni azt? S nem kell-e még ekkor az állannak ezekre, mint épületekre is kiterjeszteni gondoskodását? Megteszi ezt is amaz új adókézletből, melyet mint állam követel még azonfelül, mit mint állam joggal követelhet minden egyházunk kötelekébe tartozó tagtól, mert a volt egyház összes terheit ő vevén át, ennek elviselésére csak a régi két forrás — állami és egyházi adózás — összesítésével képes. Nem szabad egyház már ilyenkor egy volt egyház sem. Megszűnik az mind létezni, ha ilyet tesz. Az állam neveli a maga iskoláiban az ő pénzéből élő pap templomába a fiatal hajtásokat, de úgy, hogy ezeknek illetéknép csak egy nagy törzshöz teszi kötelességévé a vonzódást, az államhoz csupán.

Elhíhetjük, hogy az államot a magunk Caesarává s velünk szemben omnipotens hatalommá mi teszszük az által, hogy minden dolgainkban, életünk minden phasisában az ő jobbjára támaszkodunk.

De ha az állami hierarchikus életet kívánjuk: teszszük ezt azért, mert más életéből akarunk élni, okul hozván fel, hogy „szegények és kevesen vagyunk.“ De nem ily kapcsolatban s szándékkal mondotta ezt a maga lelkességével s tetterejével, szavával, áldozatával egyházunk igazán világi prot. papja: *Hegedüs Sándor* az Irod. Társ. megnyitójában, hanem a multa mutatott, régi őseinkre, kik szintén szegények és kevesek voltak de azért önerejükből is megéltek.

Csak még egyet annak feltüntetésére, hogy lássuk, mik is sodornak bennünket logikátlanságunk következtében bajba. Ime kezd napról-napra hangosabbá válni, hogy népiskoláinkat adjuk át az államnak, mely ugyis megszabja annak hosszát, szélességét, tanítójának fizetését. Jó! De akkor ne erőltessük magunkat olyan ter-

letek is állanak pompás kertekkel. Az utcák szűk, s zúgutcák s azokon teherhordó tevék tolongnak. Három országút torkollik a mindig élénk, tarka vásártérre: Egyiptom felől a gázai, északról a sároni, keletről Jerikó felől a jeruzsálemi.

Jáfá környéke jól művelt, termékeny. Jeruzsálem felől olajerdők diszlenek a szállóskertekkel váltakoznak. Odább pálmaligetek zöldelnek s narancskertek illata tölti be a levegőt.

A németeknek itt 2 telepük van, melyeket 1868-ban létesítettek.

28-án az egész menet lóra ült s nagy hőségben így folytatta útját a Jeruzsálem előtt levő sántortáborig. Hova 29-én délelőtt 11 órakor érkezett. Utközben érintette Ramle-t.

Jáfából Ramleba a jeruzsálemi kapu vezet délkeleti irányban magas kaktusz bokrok alkotta sövény között.

A hagyomány, hogy Ramle az új-testamentomi Arimathia helyén fekszik, a 13. századból ered. Az arab írók Suleimon arab khalifának tulajdonítják felépítését, 176. Eme hagyomány helyessége mellett szól nemcsak a tiszta arab név (Ramle = por), hanem a legrégebb ker. zárandokok hallgatása is, mert a hely csak 870-ben említették először, mint Ramula. Később virágzó s talán nagyobb város lett, mint Jeruzsálem Hatalmas kőfala 12 toronnyal volt ellátva. Keresztyének már a kereszteshadak előtt laktak s volt templomuk. 1099. a keresztesek úgy itt, mint Lyddaban püspökséget alapítottak; 1177-ben lúzvész pusztította el; 1266-tól

vekkel más oldalról, hogy *felekezeti tanítónőképezdét* állítsunk Debrecenben csak azért, hogy növendékei állami szolgálatba lépjenek le küszöbéről. Ne gyötörjük kerületünket, debreceni egyháztanácsunkat a sok pénz előkerítésével ilyes államosítási terv küszöbén. E lap is, de testvére a s.-pataki üdvözli a felekezeti tanítónőképezde őszmáját, tehát szükségesnek véli nagyon is: de ekkor hogyan állhat fenn az államosításnak még gondolata is?!

Szükséges felekezeti tanítónőképezde; égető szükség egy országos hírű felekezeti felsőbb leányiskola-féle nőnevelő intézet, kerüljön ez az egy bár a többiek életébe is, hogy ne kelljen nekünk szemlesütve műveltebb és vallásosabb lányokat látni az életben a zárdában neveltekben. Hisz a család szíve a nő: egyházunk meg épen a családok vallásos, egyházi életén fordul; a család egyháziasságunk tengelye. S még elengedhetlen szükség! papjaink képzettségének emelése, hogy ne legyen illetve lehessen kritikus egy hívő sem papja beszédével szemben. De nem szükséges népiskoláink államosítása, mert ez véghalálunk.

Kolozsvárt, 1898. okt. 26.

M. Nagy István.

KÖZÉLETÜNK.

A békés-bánati egyházmegye közgyűlése.

A békés-bánati református egyházmegye e hó 19-én és 20-ikán tartotta őszi közgyűlését Hód-Mező-Vásárhelyen a városháza dísztermében; egyházi részről Szabó János esperes, világi részről pedig gróf Ráday Gedeon főgondnok akadályoztatása miatt dr. Hajnal István legidősb világi tanácsbíró elnökölt.

török kézbe került s a 15-ik század végéig meglehetősen virágzó állapotban volt, Napoleon főszálló helye Ramleban volt s a zárdában a szobát, melyben lakott, máig is mutogatják.

Az út Lyddán vezetett keresztül. Neve Lód volt s a számkivetés után következett időben benjaminiták lakták. E nevet említi. Csel. 9, 32. Cestius Gallus fellégette, később híressé vált rabbinusi iskolájáról. Római uralom idejében Diospolis volt a neve. 415-ben Lyddában egyházi gyűlés tartatott, mely előtt Pelagius védte magát. Ramle alapítása után elvesztette jelentőségét, bár a keresztesek itt újra püspökséget állítottak fel. Saladin 1091-ben teljesen lerombolta; 1271-ben a mongolok pusztították el, ettől kezdve megszűnt virágzása, habár az Egyptom s Szíria közt fennálló karaván közlekedés útjában esik. Következett el-Kubáb (a Talmudban Kobe), mely alacsony dombon olajfák s kaktuszoktól körülvéve fekszik. Aztán Látrún, Bár Toron névből keletkezett a mai neve (mely szó jelentése: domb), mindazáltal a középkorban a latin „latro“ szóval azonosították s meglehet, hogy e hegyes vidék alkalmas buvhelye lehetett effajta embereknek. Erre vonatkozik Luk. 23, 40.

Az út továbbá 'Amwäs mellett vezetett el. Emmaus név a már makkabeusok idejében is (I. Makk. 3, 40.) említették. Kr. u. 3-ik században Nikopolis nevet kapott. Titus győzelme emlékére. Keresztyén korban több püspök lakott itt. Az izlam terjedtével heves hareok színhelye volt, midőn Mohammed több kísérője vesztét lelte. A franciák Fontenoide-nek nevezték.

Az új-testamentomi Emmaus fekvése vitás. Némelyek

A gyűlést istentisztelet előzte meg az ó-templomban, hol Pap Imre lelkész mondott minden szívet föl-emelő buzgósággal alkalmi imát, melynek különösen gyász-sújtotta királyunkat aposztrofáló része volt mely hatású a gyűlési tagokból és szép számmal megjelent hívekből álló gyülekezetre.

A királyné halála fölötti gyász és részvét kifejezése meghatározó módon nyilvánult az elnöklő esperes megnyitó imádságában és beszédében is, melyet a gyűlés tagjai állva hallgattak s melynek hatása alatt a királyné emlékét jegyzőkönyvileg megörökítették.

A 64 számból álló tárgysorozat kiemelkedőbb pontjai voltak: az esperesi jelentés, a tanítói korpótlék, a canoni látogatási jegyzőkönyvek, a züllésnek indult lelei leányegyház ügye, a vásárhelyi ötödik lelkészi állás szervezése, a szapárfalvai iskola államosítása.

Ezeket megelőzőleg Futó Zoltán közelebb megválasztott egyházmegyei jegyző tette le a hivatalos esküt. A 2 tanítóképviselőre beadott szavazatok nagyon megoszolván, újabb szavazás rendeltetett Égető Imre, Vidonyi Jenő vásárhelyi és Jámbor Lajos, Domokos Károly békési tanítók fölött.

Az első magasabb színvonalú s szélesebb körű vitára az előre kinyomatva szétküldött esperesi jelentés nyújtott alkalmat.

A jelentés szerint az egyházmegye több pontján a községi jegyzők és előjárók vasárnap istentisztelet alatt el vannak foglalva. Vásárhely, Szentés s néhány kisebb község jó példája még sok helyen nem talált követésre. E tárgyban a tractus felterjesztést intéz a miniszteriumhoz.

Kinosan érintett sokakat az is, hogy köznapi istentiszteletek nem minden egyházbau tartanak. Hallgatással nem mellőzhető, hogy a vizsás házásokra a

'Amwäsban, mások Kalónije, ismét mások el-Kubébe területén keresik, ez utóbbi mellett szól a középkori hagyomány.

Jeruzsálemig az utolsó állomás volt a Wádi-'Ali völgy, melynek szűk bejáratát nevezik „Báb el-Wád“nak. Itt pihenőt tartottak s az éjet sátrak alatt töltötték.

Az egész úton nagy lelkesedéssel fogadták a császári párt s kíséretét.

A Báb el-Wad-i sáttortáborból másnap korán reggel indult útnak a menet s délben érkezett meg a Jeruzsálem alatt felállított sátor táborba. Az utak, a melyeken a menet keresztül vonult, zászlókkal, virágfüzerekkel s diadalkapukkal voltak díszítve; s nagy tömeg nép lelkes üdvözléssel fogadta a császári párt. Még az nap délután történt a bevonulás Jeruzsálembe. A császári pár a jaffai kaputól gyalog ment a szent sir templomába, a lakosság leirhatatlan lelkesedésétől kísértetve.

Mennyire más képet nyújt e bevonulás, mint az első keresztes vitézek diadalmenete, kik a szent sir temploma vértől párolgó földén állottak meg.

A templom bejáratánál a róm. katolikus; görög-orthodox s örmény papság nevében ezen egyházak patriarchái üdvözölték a császári párt. A templom megtekintése után az új evangélikus Megváltó templomba ment, a hol Bosse kultuszminiszter mondott beszédet, melyben visszapillantást vetett az új templom rövid történetére, miként vette Frigyes annak telkét birtokába 1869. Nem kisebb elismerés illeti azonban a császári pár eme tettét, melylyel benső vallásos érzelmektől indítatva megjelen a templom felavatásán. A

lelkipásztori gondozás az egyházpolitikai törvények óta nem terjed ki kellőleg. Hitelveinkkel ellenkező szokások — mint bűjtölés, sírok kivilágítása — több helyen tapasztalhatók.

A közgyűlés felhívja a lelkészeket úgy a naponkénti istentiszteletek tartására, mint a visszás házásokkal szemben a lelkipásztori gondozás gyakorlására; a pápistás szokások kiirtásában nem a rideg tiltást, hanem az igehirdetés ily irányú felvilágosító erejét tartja célra vezetőnek. A visszás házások békeltetésénél megszivlelendőleg mondja a jelentés: „Ne engedjük, hogy a békeltetés a cura pastoralisnak szép alkalmá elvesszen ránk nézve. A lelkipásztor bizalmas tanácsa, felvilágosítása, jó akaratu szeretetteljes intése sok esetben megtermi áldásos gyümölcseit s közelebb hozza a lelkészt az egyháztagokhoz. Igyekezünk módját találni a békeltetés lehetőségének”.

A házassági eskü nagy mérvű mellőzésével szemben is, a mi a szocializmus hatásából, a felekezetenküliek még most is tetemes mérvéből ered, felhívja a gyűlés a lelkészeket, hogy ez ellen is küzdjenek esetleg a stólamegváltásnak mindenütt keresztül vitelével. A stóla ugyan az eskü mellőzésére nézve alig tekinthető oknak, mert a hol megváltva nincs, ott a lelkészek jóakarata nem hiányzik.

A reversalisokról beadott statisztikai adato ról azt mondja az esperesi jelentés, hogy az aligha tekinthető helyesnek. Azok szerint ugyanis javunkra 45, más egyház javára 41 esetben kötött megegyezés a gyermekek vallására nézve, holott az állami statisztikának a hírlapokban olvasható e nemű adatai szerint a legtöbb megegyezés a r. kath. egyház javára esik. Az adatokat közvetlenül az állami anyakönyvekből kell tehát venni. Erre nézve több felszólaló azt hozza fel, hogy az anya-

könyvezetők megtagadják a betekintést. A közgyűlés esperest kéri fel e tekintetben leendő intézkedésre.

Örvendetés tényeket konstatál az esperesi jelentés, midőn rámutat arra, hogy a szocializmus orvoslását mindenütt gondjaikba vették lelkészeink s a kijózanodás jelei a népnél már is tapasztalhatók. A vallásos iratok terjesztése szépen fellendült; több egyházban télen át vallásos felolvasások tartatnak. A ker. könyörület, szeretet gyakorlását és a ker. erkölcsi élet felvirágoztatását munkáló egyletek több helyen alakultak.

Az esperesi jelentést követte a tanítói ötödéves korpótlék országos érdekű ügye. Az előadó jelentése szerint a korpótléki segélyt az állam makói, nagy-kikindai, dombegyháza, nagy-májlai és ittebei egyházainak utalta ki; „fedezet hiányában” nem kaptak segélyt: Fűzes-Gyarmat, M.-Berény, K.-Tarsa, K.-Ladány, Békés, Szentandrás, Gyula és Szeghalom; költségvetési párfrny maradvány és egyéb okok miatt utasítottak el a többi egyházak vagy kérvényök még elintézés sem nyert Szentés és Orosháza kivételével, melyek nem folyamodtak a segélyért. A korpótléki törvény világos intézkedéseire utalva a tractus az egyházkerület útján tesz fölterjesztés a minisztériumhoz a mellőzött egyházak érdekében.

Kinos hatást keltett az újabban Hódmezővásárhely gondozása alá került *lelei* leányegyház dolga. Az érdemleges felszólalásokból kitűnt, hogy ez a filánk, melynek lakosai a esanádi püspöki uradalomtól bérelt földekből tartották fenn eddig magokat, elzüllésnek indult. Hívei a megelhetés alapföltételétől fosztattak meg, midőn a bérletektől csak azért, mert reformátusok elestek. A jegyző és tisztartó anyagi pressziót gyakorolnak rájuk, anyagi előnnyel kecsgetve őket, ha katolikusok lesznek. A vásárhelyi egyház minden

templom részletes megtekintése után következett a jeruzsálemi ünnepekre érkezett személyiségek fogadása, kik között volt az észak-amerikai német evangélikus egyetemes zsinat kiküldött képviselője Menzel Pál.

Ugyan ez alkalommal adományozta a császár a szultántól ajándékozott területet a jeruzsálemi német római katolikus telepnek s kijelentette, hogy mindig gonddal öröködi a vallási érdekek felett. Az ajándékozott telek (la dormition de la sainte vierge) közvetlen közelében van a coenaculumnak, vagyis annak a helynek, hol Jézus az úrvacsorát szerezte.

30-án délelőtt istentisztelet volt a bethlehemi templomban, melyet a Megváltó születése helyén emeltek. Naplementekor az Olajfák hegyén istentiszteletet tartott Dryander udvari főlelkész, melyen a császári pár kíséretével részt vett.

31-én délelőtt 1/2 10 órakor ment végbe a templom fölavatása. A templom fölavatásának előzménye röviden ez: A német ev. egyház körülbelől 190 lelket számlál. 1887. óta egyházilag is önálló. IV. Frigyes Vilmos kezdeményezésére püspökség állított fel, melyet német s angol ország közösen támogatott, azonban, mivel a közösség tartósságra nem számíthatott, a nevezett évben felbomlott. Az elmúlt jeruzsálemi ünnepélyességgel megvalósult a régen tervbe vett német püspöki szék s német templom létesítése. Előzetesen a Muristán romjai között volt a német egyháznak kápolnája; volt rendes és segédlelkésze, iskolája s továbbá egész sora a humanus és hitterjesztést célzó intézményeknek.

A Muristán zárdák és templomok tömkelege, nem messze a szent sír templomától, kapuján a porosz sas

diszeleg. Az egész terület 155 m. hosszú, 137 m. széles. A keleti falát 1869-ben, midőn a porosz koronaörökös Konstantinápolyban látogatást tett, a szultán a porosz koronának adományozta.

Némelyek szerint az a zárda, a melyet N. Károly Jeruzsálemben alapított, azon helyen állott, a hol az amalfii kereskedők Maria Latina nevű templomot s Monasterium de Latina nevű benedictinus zárdát emeltek. Innen a neve.

Az ünnepély lefolyása egyébiránt a következő volt:

A templom bejáratánál a császári párt a Johannita-rend küldöttsége fogadta a rend kancellarja v. Levetzow dr. vezetése alatt; továbbá a jeruzsálemi ev. püspöki egyház gondnokai, az építészek, a német ev. egyház vezetői; a nem német egyházközségek képviselői, valamint a jeruzsálemi, bethlehemi, jaffai s haifai lelkészség.

A fölavatást dr. Dryander udvari főlelkész, general superintendens végezte; mellette segédkeztek az ev. fő egyháztanács alelnöke: dr. báró v. d. Go'tz prépost s dr. Erdmann. A fölavatást követte az ünnepélyes istentisztelet, mely alkalommal dr. Faber végezte a liturgiai teendőket. Az ünnepi beszédet Hoppe, jeruzsálemi lelkész tartotta; az utó imát, úri imát s áldást dr. Rebe general superintendens mondta.

Az ünnepi okmány elkészítése a Muristán kápolnában történt.

Ezzel a templom a közönség használatának átadatott.

(Folyt. köv.)

7. L.

lehető megtesz, hogy megmentse a kített helyet egyházunknak, anyagilag is segíje. A gyűlés felkérte az esperest, hogy a jövő gyűlésre részletes jelentést terjesszen be a lelei egyház elzúllásának okairól.

Számos felszólalásra adott alkalmat a hód-mezővásárhelyi egyháztanácsnak az újvárosi lelkészi állomás szervezésére vonatkozó betérjés. Az egyháztanács ugyanis az új állást rendes lelkésszel szándékozik betölteni, úgy azonban, hogy mikor egy jelenlegi rendes lelkészi állomás megüresedik, ennek terhére fog az új lelkész fizetése rendeztetni, azaz továbbra is csak 4 rendes lelkészség fog fentartatni. A közgyűlés az új lelkészi állás díjlevelét megerősítette; az egyháztanácsnak az egyház jövőben leendő szervezkedésére vonatkozó javaslatára azonban most véleményét nem mondott.

A szapárfalvai iskola államosításának kérdése kapcsán kiderült, hogy ez egyházzal felette mostohán bannak el a mindenható kincstári jószágigazgatók. A tanítónak és lelkésznek — személyhez kötés címén — adott 50 hold kincstári földet, minden megokolás nélkül visszavonták; s az egyház még megváltás feltétele alatt sem juthatott földhöz, hanem a jegyző és szolgabíró kapták meg azt. Indokolt kifakadásokat provokált e tart-hatatlanság és a lelkészi állást valamint az egyházat sértő önkénykedő eljárás. A közgyűlés a miniszteriumnál keres orvoslást, a földosztó és visszavonó kincstári tisztek személye ellenében.

A canonik látogatási jegyzőkönyvekből kitűnt, hogy a csorvási egyház öt év óta nem fizeti a lelkész készpénz fizetését, minél fogva ennek kerek ezer frt követeleése van egyházán.

A tractus utasította az egyházat és gondnokot, utóbbi személyi felelősség mellett a visszatartott összeg kifizetésére.

A tanügyi bizottság tudomásul vett jelentésén kívül az egyházak segítése volt még érdekesebb száma a két napos gyűlésnek. A húsz évvel ezelőtt keletkezett s fontos missziót teljesítő pancsovai egyháznak, gondnoka lelkes felszólalása után három évre évi 100 frt segélyt szavaztak meg. A sok küzdelmek között is életképes kis egyház e hó 6-ikán egyházfentartási alapja javára báró Dániel Ernőné védnöksége alatt kiváló írók és művészek — Jókai, Jászai Mari, Szilágyi Arabella, Polonyi Elemér és Szabolcska M. — közreműködésével jótékonyági bazárral egybekötött művészestélyt rendez, melyen a tractus képviseltetni fogja magát. Csécsi Miklós makói lelkész Szöllősi L. lelkész-társának 50 éves lelkészi jubileumára hívta meg az egyházmegyét. Igazfalva és Vadászterdő anyasítása örvendetes elintézését nyert.

A tractus tagjai az első nap tartott közebeden sürgönyben üdvözölték betegsége miatt távollevő szeretett főgondnokukat, kívánva mielőbb gyógyulását. E sürgönyre lelsújtó válasz volt az a gyászkeretes lap, mely már otthon fogadta a gyűlésről hazatérteket, melyben a nemes szívű gróf szeretett nejének elhunytát tudatta.

19-én délután lelkészegyesületi gyűlés volt, melynek messzeható határozatairól Nagyt. Szerkesztő úr engedelmével egyidejűleg külön cikkben számolok be, mert az megérdemli azt.

Ha még megemlítem, hogy a bírósági ülés 14 ügyet tárgyalt le s a közgyűlési tagok megtekintették a nem rég restaurált új templomot és az új főgymnasiumi épületet s ezekben is tapasztalták, hogy a szocialisták és méregkeverők városában teljes lélekkel végzik egyházunk vezetői apostoli munkájokat a gyűlésről főbb körvonalaiban beszámoltam.

T. J.

Az érmelléki egyházmegye közgyűlése.

Okt. hó 19-én tartá közgyűlését az érmelléki ev. ref. egyházmegye Nagy István esperes és Zsigó Endre gondnok elnöklete alatt, melyet 18-án a lelkészi és tanácsbírói értekezletek előztek meg.

Esperes szíveket felemelő, szép ima után megnyitván a gyűlést, első sorban is külön lap szentelését kéri Erzsébet királyné emlékének. Megható szavait a gyűlés felállva hallgatja végig.

A következő esperesi jelentés — egy-két hely kivételével — dicséretre egyházainkra. Az árny először is Margittát és Piskoltot érte, mint a hol az új jelentő iverkehez az adatok nem hogy a kitűzött időre elkészítettek volna, de a gyűlés napjáig sem küldettek be. Margittán érthetetlen; Piskolton — fájdalom — a lelkész betegsége folytán esperes úr külön intézkedése válik szükségessé.

Egyházmegyénkben a lelkészi fizetések 1600 koronáig való kiegészítéséhez 20,000 koronára van szükség.

A főiskolai átalakítási tartozások ügyénél a 2 kros főisk. adó ellen szenvedélyes hang csap fel, mely még a főiskolai pénztár kezelése ellen is kikél a multban. A tartozó egyházak törlesztését kívánják már csak a követeleés elévülése folytán is.

A nyári egyházlátogatás egész sereg iskolát talált rendtelenségben; sok helyen az iskola szünetelés miatt nem volt elbírálható, de csak az új létai igazoltatott járvány által.

Nagyobb építkező egyházak voltak: Diószeg, Ottomány, Érsemjén és Poklostelek. Építkezés több egyházra vár; a lelkészlakok például türhetetlen állapotban vannak Felső- és Alsó-Abrányban, Bályokon, Kólyon és Gálos-Petriben. Kólynak pláne iskolája is hatóságilag be van zárva.

A buzgóságnak dicséretre méltó bizonyosságát szolgáltatják az adományok a legtöbb egyházban.

Vád négy lelkésztársunk ellen merült fel az esperesi hivatalnál, a melyek közül egy bizonytalansága miatt nem volt számbavehető, egy a gyűlésig elenyészett, egy esetben nyilvános intés gyakoroltatott, a negyediknél pedig vizsgálat rendeltetett el.

Az esperesi jelentés több kisebb tárgyainak tudomásul vétele után a tanítói ötödéves korpótlék iránti kérvényeknek több esetben jogtalan visszautasítása tárgyaltatott. Az eféle századvégi törvényekkel ki van játszva a mult századi 1791. évi 26. t.-c. Iskoláinknak nemcsak tananyagába, de anyagi dolgaiba is beleavatkozik az államhatalom. A mult emléke ugyan még felmelegit, hogy iskoláink nemzetiségünk legerősebb váraiként álltak fenn, de a jelen kornak terhe megbirhatatlan és a ki hozta e törvényt, tartozik meg is adni e segélyt; ha nem ad, nem vagyunk kötelesek iskoláink fentartása által önnön romlásunkat okozni. Az ügy együttes felterjesztés végett az egyházkerületre terjesztetik.

A 15 kros tanítói nyugdíj-adó eltörlése végett egyh. megyénk kérvényt tesz le a törvényhozás asztalára.

A lelkészi nyugdíjintézet felállításának sürgetése után a gyűlés közvéleménye a kir. tanfelügyelő sz. István napi ösmeretes ténykedésével szemben foglal állást.

Egyházmegyénk elrendeli a belhivatalnoki fizetések fix-értékben való meghatározását az egyházak által, azokhoz intézendő felhívások mellett.

Az eladások, cserék után a segélyek következtek. Tökesegegy-kérvény most is kevés van. Két lelkész állanszegély-kérvényén kívül a segély-kérvények pártolólaj terjesztetnek fel az egyházkerületre.

A gyűlés végén *Várad* Soma tanácsbíró úr lemondott az egyházmegyei jegyzőségről. Fájdalom, oly kényszerűségből cselekedte, hogy kérni sem lehet lemondása visszavételére.

Volt-e bírósági ülés? magam is csak gondolom, hogy kellett lenni, mert a ritkuló gyűlés egyszerre csak felbomlott, de a mint visszapillantottam, a tanácsbírói kar még várni látszott valamire.

— ó — f.

Egyházkerületi közgyűlés.

A „Tiszántúli ev. ref. egyházkerület” rendes őszi közgyűlését november 2-ik és következő napjain tartotta meg Debrecenben az egyházi és világi nagy számmal megjelent tagok érdeklődése mellett. Jelen voltak: Kiss Aron püspök, Gróf Dégenfeld József főgondnok, az esperesi kar, Tisza Kálmán, Thaly Kálmán, Ritók Zsigmond, Ujfalussy Béla, György Endre, Puky Gyula stb. stb.

A gyűlés 2-án 9 órakor nyílt meg Kiss Aron püspökünk beszédével. Megindító szavakban emlékezett meg e beszédében az agg püspök azon gaztettéről, melynek a mi felejthetetlen jóságos királynénk áldozatát esett s aggódó, de egyszersmind bizalomteljes lélekkel hívja fel s buzdítja az örüllőket lelkészeket és világiakat egyaránt, hogy templomban és iskolákban legyenek résen, hogy az az erkölcsi pestis, melynek neve anarchia s a mely, mint minden ragály leghamarabb a tudatlan s alacsonyabb néprétegeket szokta inficiálni, a mi egyházi közéletünkben gyökeret ne verhessen, sőt attól nemcsak egyházunk, de hazánk is mint a szabadság, testvériség és egyenlőség földje intakt maradhasson. Majd a gyűlés főbb tennivalóival foglalkozik s rámutatva mindjárt első sorban a tanítói 5-öd éves korpótlékok kérdésére, előre jelzi azokat a fontos s egyházunk belételebe színtűgy, mint jövő fejlődésébe mélyen bevágó érdekeket, melyeknek a megóvása fő-főkötelességünk. A püspöki jelentés kiterjeszkedik ezután, a többek között a debreceni főiskola túltömöttségére sürgeti a párhuzamos osztályok felállítását.

A nagyszabású jelentés tudomásul vétele után kerületi főjegyző Zsigmond Sándor felolvassa a boldogult királyné halála alkalmából Ő Felségéhez intézendő következő részvét feliratot:

„Császári és Királyi Felség!
Legkegyelmesebb Urunk!

Népeid milliói s azok között mi a tiszántúli fekvő s evangelium szerint reformált vallású magyarok egyházkerületi közgyűlése osztozunk Felséged nagybanatában, mely mélyen érző szívét felséges hitvesének a mi felejthetetlen nagy királynénknak, Erzsébet királynénak szomorú halálával oly súlyosan érintette.

Alattvalói hódolatunkat felséges királyunknak, nemzetünknek s hazánknak nagy veszteségét fejezik ki egyszerű szavaink, melyekben érző szívünk résztvevő keserve nyilvánul s melyeknek tolmácsolására bátorit. Felségednek népeihez intézett amaz apostoliasan hangzó szózata: szívem nagy háhorúságából és keserűségéből irtam nektek sok sirással, nem hogy megszorítottassatok, hanem hogy tudjátok meg az én nagy szeretetemet, melylyel szeretlek titeket.

Ki engem megszorított, nem engem, hanem valamennyien titeket mindnyájan (II. kor. 2. r. 4. 5. v).

De a királyoknak szíve az Urnak kezében van, az Ur ő királynának megtartó ereje. E bizodalom adjon erőt királyi felségednek s népeinek szeretete, hűsége tisztelete oszlassa bánatát. Mi az alattvalói hűség és

szeretet ez adóját, melyet érzünk s a melyben a kormányzatunk alatt álló egyházak tagjait, iskoláinkban a jövő nemzedéket nevelni s megtartani legfőbb törekvésünk, — hódolattal tesszük le királyi széke számolyánál. A jó, a nagy királyné emlékét pedig hálással örökítjük meg, hogy a kit a mi jó Királyunknak, szerelmeseinek s a magyar nemzetnek áldó könyvei kísérték sírjába; legyen annak mint az igaznak emlékezete is mindig áldott közöttünk s a hamvai felett viraszszon áldólag népeinek hű kegyelete.”

A közgyűlés a részvét-feliratot elfogadja s egyidejűleg a királyné szobrára 300 forintot szavaz meg.

A képviselők megbízó leveleinek beszédese után közgyűlés kimondja, hogy *Szilágyi Dezső* a duna-melléki új főgondnok kerületünk részéről üdvözöltessék.

Ezután kerületünk újonnan választott tanácsbírója *Szuruyogh Szabolcs* teszi le a szokásos esküt s megköszönvén az egyházak bizalmát, egy rövid bár; de mindenesetre olyan szabású, alakú és tartalmú beszédben körvonalozza programját, mely teljes mértékben igazolja azt a nagy többséget, melyet a választás alkalmával nyert. „Nekünk, világi szolgálóknak — úgymond — kötelességünk nemcsak az egyházat, hanem annak sáfárait a lelkészeket is támogatnunk, mert a tiszta és józan kalvinista hitbuzgóság csakis így virágozhatik.”

A segély-kérvények, fizetés levelek átnézésére az Andaházi Szilágyi Intézet számadásainak megvizsgálására stb. bizottság választatott.

Ezután 2 lemondás jelentetett be. Az egyik a *Farkas Antalé*, ki a kerületi világi főjegyzőségről s a másik a *Tóth Sámuelé*, ki a kerületi levéltárnoki tiszteről és tanári katedrájáról mondott le. Mindkét lemondás fájdalmasan érintette a közgyűlés tagjait, mert mindkét férfiú azok közé tartozik, kik igazak jök és hűek a rájuk bízottakban s a kiknek működése marandó nyomokat hagy hátra egyházi közéletünkben. De a lemondást el kellett fogadni s a közgyűlés azonnal intézkedett, hogy a főjegyzői állás a tavaszi közgyűlésig betöltessék. A levéltárnoki tisztelet pedig azonnal be is töltötte, egyhangúlag megválasztván arra kerületünk főjegyzőjét Zsigmond Sándort. A theologiai megüresedett katedrára nézve pedig kimondotta közgyűlés, hogy a szabályzat és rendes szokás szerint hirdettessék meg rá a pályázat.

Az egyházkerületi költségvetés bemuttatván, tudomásul vétetett; hasonlóképen a lelkészképeségi s tanítóképeségi vizsgákról szóló jelentés is.

Kiss Aron püspökhöz intézett miniszteri leirat értelmében boldogult királynénk Erzsébet emlékére ezután évenként iskolai emlékünnepegy fog tartatni.

A mint előre sejteni lehetett, a közgyűlés egyik legfontosabb tárgya volt s legnagyobb vitára szolgált alkalmul a tanítók ötödéves korpótlékának a kérdése. Többeknek különböző tenorú felszólalása után végre is a *Tisza Kálmán* indítványa fogadtatott el, mely szerint az egyházkerület felír a miniszterhez, hogy a már most esedékessé vált, de az állam által nem utalványozott korpótlékoknak az iskolafentartó egyházakon való törvényhatósági beexequálása az 1898–99 ik évekre függesztessék fel. Azután megkerestetik a konvent, hogy a miniszternél tegyen lépéseket az iránt, hogy a jelentkezési határidő az egyházak nyilatkozatára nézve hosszabbíttassék meg a jövő 1899. év közepéig. Az egyes elutasított egyházak pedig új költségvetést készítenek s ebbe a legszigorúbb körülményekkel csakis azon tényleges s minden körülmények között biztos jövedelmek vétessenek be, melyek kizárólag az iskola fenntartására

rendelvék. Az így kiállítandó költségvetések az esperesi hivatalokhoz beküldendők s ha a szükség úgy kívánja, az esperesek által kiigazítandók. Az ekként rendbe hozott iratokat és kérvényeket aztán az esperesek terjesztik be a vármegyei közigazgatási bizottságokhoz. Egyben azonban megkerestetik a konvent a tekintetben is, hogy miután a törvényben világosan ki van mondva, hogy a községi iskoláknál 5% nál több iskolai adó a polgárookra semmi szín alatt ki nem vehető, — a konvent hasson oda, hogy a miniszter ilyen normatívumot az egyházaknál is állapítson meg s a hol arról fog meggyőződni, hogy az iskolai teher ezt a normatívumot eléri vagy meghaladja: ott fizesse a korpótléket maga az államkincstár. Addig pedig, míg ez ügy véglegesen dülőre jön, az illető tanítóktól elvárja a kerület, hogy békében legyenek.

Ezt az indítványt tette magáévá a kerületi közgyűlés. S mi a magunk részéről helyesnek, bölcsnek és tapintatosnak tartjuk ezt s teljes jó reménységgel nézünk elébe a kérdés megoldásának. Minthogy azonban a kellemetlen helyzetet hitünk szerint most is az idézte elő, hogy a miniszter a mi helyzetünkkel s autonómiánk tisztaban nem volt: kívánatos lett volna, illetőleg kívánatos most is, hogy a konvent e tekintetben az egyház álláspontjának jogos voltát nyíltan, világosan s félremagyarázást nem tűrő alakban precizírozza. Szó sincs róla, a törvényalkotás joga a parlament kezében van s ezen jogából kifolyólag az államhatalom alkothat törvényeket a nélkül, hogy az egyházak sokféle s nem egyszer indokolatlan feltékenykedéseire tekintettel lenni köteles volna. Amde jogállamban — s ilyennek tartjuk a miénket — a jogok a köteleességekkel mindig karöltve járnak. Ha hát az állam a törvényalkotás terén az autonómikus egyházak jogkörébe vág bele és belevág a nélkül, hogy az egyházak beleegyezését eleve megnyerné, vagy a mint az 1893. évi XVI. t.-c. megalkotásánál történt, — azokat még csak ki is hallgatná: logikai szigorúsággal következik, hogy az általa hozott törvények folytán előállott terheket kész legyen viselni is, ha azt az egyházak bármiféle okon viselni nem hajlandók. S ez a jelen esetben annyival inkább elvárható, mert a népnevelés nem az egyházak, hanem az állam kötelessége s abból, hogy p. o. a protestáns felekezetek ezt a terhet az **állam helyett** immár több mint 300 év óta viselik, teljességgel nem következnek az, hogy az állam e címen a felekezetekre adót vethessen ki. Ha van valami, a mi az autonómiát közletről érinti, úgy ez a kérdés kétségtelenül olyan s mi esodálkozunk azon, hogy ezt eleve be nem látták épen olyan időben, a mikor az úgynevezett autonómikus mozgalmak még a katolikus egyházban is mindinkább előtérbe nyomulnak s kielégítést követelnek. Üdvös lesz a konventnek kifejtetni azt is, hogy a felterjesztendő iratok ellenjegyzésénél a törvényhatósági ellenjegyzésekre semmi szükség nincs (a Tisza Kálmán-fele javaslatban nincs is ez benne!), mert az efféle bizalmatlanságra a kálvinista egyházak okot soha sem szolgáltattak. Legyen elég, ha az esperes, vagy a püspök ellenjegyzi. Igen-igen nagy az a teher, melyet itt az állam az egyházaktól követel; mondhatjuk nagyobb, mint a mit az állam a lelkészi fizetések kiegészítése címén kilátásba helyezett s olyan időkben, a mikor az egyházak a nagy teher alatt országszerte roskadoznak s a dissolutiónak oly sokféle jeleivel találkozunk s a mentőeszközök után aggódva tekintgetünk: nem volna tanácsos ezt a terhet azokra a vergődő egyházakra áttolni.

Csiky Lajos, az Andaházi Szilágyi-intézet új

gondnoka az esküt letette s lelkes beszédben ígérte megfelelni a benne helyezett bizodalomnak.

A zsolnárok kinyomatásáról, az énekeskönyv revíziójáról szóló jelentések (most erre az idő nem látszik alkalmasnak!) tudomásul vétettek.

A lelkészi nyugdíjintézet felállítását megsürgető indítvány a konventhez felterjesztetik.

Felmerült praecedensből kifolyólag az a kérdés, hogy vajjon az egyházi behivatalnokok egyházi adót fizessenek-e? A zsinati tárgyak közé felvételük.

Minckutánna több egyházban a 15 kros nyugdíjadó nagyon felszaporodott, megkerestetik a miniszter, hogy az ilyen egyházaknak jog és idő adassék a hátralékokat részletekben fizethetni.

A tökesegély-kérvényekre vonatkozó jelentések tudomásul vétettek.

Több kisebb rendű ügyel elintézése után a bihar-vármegyei kir. tanfelügyelő szent-istvánnapi hirhedt rendelete került szőnyegre, a bihari traktus felterjesztése folytán. Megvalljuk, nagyon nehéz diónak tartottuk ezt a kérdést, mert a tanfelügyelői rendeletnek meg kell vallani, volt némelyes törvényes alapja, a mennyiben országos törvényünk van rá, hogy az a nap munka szünet napja. A határozat az lett, hogy a kerület megkeresi a minisztert, hogy figyelmeztesse a kir. tanfelügyelőket, hogy autonómiánkat tartsák tiszteletben s mert ők a lelkészeknek semmit el nem rendelhetnek, tehát hasonló esetekben keressék meg felsőbb egyházi hatóságainkat. Ez eddig helyben is volna! De nekünk úgy tetszik, hogy nem a szeg fejére ütöttünk. A kérdést megkerültük. A tulajdonképpeni dolog úgy áll, hogy mikor a miniszter törvényjavaslatokon dolgozik, ha azok közül egyik vagy másik a prot. vallás körébe vág, a miniszternek eleve kontaktusba kellene magát tenni p. o. a konventtel, éppen úgy, mint a hogy kontaktusba lép olykor-olykor a hercegprimással ha katolikus dolgokról van szó. Lehetett volna p. o. azt az istvánnapi hazafias ünnepet egy más s teljességgel nem olyan napra tenni, melyet egész Európában Norvégiától Spanyolország mindenütt mint speciális katolikus ünnepet ünnepelnek meg. Vajjon mit gondolnak e lapok olvasói, ha p. o. azt az istvánnapi hazafias ünnepet a törvényhozás **október 31-re** tette volna, vajjon a katolikusok szó nélkül belenyűgödtak volna abba. . . !?

Érdekes volt a *dévaványai* eset. Itt a presbyterium egyszerűen kimondta, hogy iskoláit államosítja; a törvényhatóság meg a presbyterium nyilatkozatával megelégedett s lépéseket indított az effektuálásra. A közgyűlés tiltakozik az ilyen eljárás ellen, akár tudatlanságból, akár más egyéb okból ered az s a devaványai egész ügyet semmisnek nyilvánítván; felir a miniszterhez, hogy a közigazgatási bizottságokat autonómiánk tiszteletben tartására utasítsa.

A *tisza kereszteri, szapárfalvi* iskolaügyek elintézése után a martonfalvai, vadászerdői és igazfalvi leányegyházak anyásítása örvendetes tudomásul vétetvén ismét Dévaványára került a sor. A ványai presbyterium ugyanis kimondotta, hogy az általa évekkal ezelőtt felállított és szervezett állandó káplánságot beszünteti, mert pénze nincs; egyuttal kéri az állami tanító **Makay Zádor** lelkészi funkciók végzésére leendő exmittálását. Az egyházmegye a tanító úr exmittálását lehetőnek mondotta, de a már egyszer fennálló állandó káplánság beszüntetésére semmi kilátást nem nyújtott. Az egyház-

tanács ekkor a Főtiszteletű s Melt. püspöki hivatalhoz fordult. Püspök úr ő méltósága Makai Zádort *nem* exmittálta, a dolog másik oldalára nézve pedig oda nyilatkozott, hogy olyan népes egyházban, még ha eddig állandó káplánság nem lett volna is, annak a szervezéséről gondoskodni kellene. Erre a ványai presbyterium püspök úrhoz újabb folyamodványt ad be s ezt püspök úr leteszi a heves-nagy-kunsági traktusra és a traktus a ványai presbyteriumot kérelmével elutasítja. Ezen elutasító traktualis végzés ellen felebbez a ványai egyháztanács, természetesen eredménytelenül, mert a kerület az egyházmegye álláspontjára helyezkedett.

A felső-bányai egyház, mint *örállomás* egy állandó káplántartásra a kerülettől évi 200 forint segélyt kér. Az ügy véleményezés. végett a missiói bizottsághoz tétetik át.

(Folyt. köv.)

A D A T O K

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

63. A szentesi reform. egyház keletkezésének, küzdelmeinek, külső és belső fejlődésének rövid vázlata.
(Vége.)

17. §. Az egyház többi tisztviselőiről.

Az új zsinati törvények értelmében a szentesi ref. egyház választ 54, a tanítók saját kebelükből választanak 2 presbytert. Így a Presbyterium ma 56 tagból áll.

Helyettes főgondnok Burián Lajos polgármester. Egyházi ügyész Dr. Filó Tihamér városi főügyész. Jegyző Vattai Vince oktató. Számvevő Szabó Lajos tanító. Számadó gondnok Varga Bénéiamin. Építető gondnok Németh Sándor. Egyháziak Dudás Szabó János, Lakos Ferenc. Egyházzsolga Rác Sándor. Harangozók Kanfi Horváth Mihály, Mészáros Sándor, Zsidó Imre. Segédharangozók Kovács Mihály, Mező Sándor.

Táblás kimutatás a szentesi reform. egyház állapotáról 1760-tól 1870-ig.

Évszám	BEVÉTEL				KIADÁS				Lélekszám 1741-ben 3120 1750-ben 4872	Egyházi adókiivetés	Mellékjövedelem és miből?
	Készpénzben		Terményben (Véka)		Készpénzben		Terményben (Véka)				
	frt	kr.	Búza	Árpa	frt	kr.	Búza	Árpa			
1760	729	49	Nincs kimutatás		731	58	Nincs kimutatva		5928	1 rh. forint vagy 30 kr.	Egy szőlőtermés, adakozásokból és hirdetésekéből.
1770	1277	59	—	—	584	07	—	—	—	1 véka búza, 1 véka árpa, 1 kéve gaz minden pártól különbség nélkül.	Ugyanaz.
1780	975	47	—	—	1080	49	—	—	—	Ugyanaz.	Ugyanaz és egy másik nagy szőlő termése.
1790	1594	06	—	—	1817	10	—	—	—	Ugyanaz.	Ugyanaz.
1800	3772	02	—	—	1784	43	—	—	6274	I-ső osztály búza, árpa 1—1 véka II-od " " " 1/2—1/2 " III-ad " " " 1/4—1/4 "	Adakozások, hirdetések, harangoztatók, 4 kötél Fábíáni föld haszonbérlete és a nagyiskola alatti bolt haszonbérlete fűzfa erdő jövedelme.
1810	23,332	—	—	—	22,918	09	—	—	8629	Ugyanaz.	Ugyanaz és a templom építésekör kivetett különös adó.
1820	7104	15	—	—	6980	59	—	—	—	Ugyanaz.	Ugyanaz.
1830	6456	—	—	—	4996	—	—	—	—	Ugyanaz.	Ugyanaz.
1840	7071	44	2170	1575	5066	58	—	—	12,734	Ugyanaz.	Ugyanaz.
1850	3281	04	2191	1711	3076	44	2183	1685	—	1 pár fizet búzát, árpát 2/4—3/4 vékát, és 1 frt 40 krt. 1 telek föld búza, árpa 1—1 véka és 1 frt 40 kr., 1 ház búza, árpa 1/8—1/8 véka és 25 kr.	Mint 1800-ban és a temetőben üres terek: a várostól nyert háztelek haszonbérlete, a sirok közti fű elárvereztetése és a nagyiskola alatti bolt haszonbérlete
1860	11,287	23	3634	3856	10,276	18	3055	3684	16,760	Házzal bíró pár búza, árpa 1 1/2—1 1/2 véka és 95 kr., Zsellér búza, árpa 1/8—1/8 véka és 69 kr. Telekadó után minden adóforinttól 6 kr.	A fentiekben kívül a Kántor-féle tanya földek, ezek 1-ső, 2-ik és 3-ik járandóságainak haszonbérlete. Az orgonára tett adakozások: az e célra kivetett adó; temetői akácfákból, gym. tanulóktandijából, házak haszonbérleteiből, kölcsön kiadott pénzekből.
1870	33,279	72	2962	2032	31,046	29	2382	1828	16,420	Mint 1860-ban azon különbséggel, hogy a telekadó utáni kirovás 6-ról 4-re szállott.	Az orgonaalap és kölcsön pénzek kivételével mint 1860-ban.

A szentesi ref. egyház vagyoni helyzetének kimutatása az 1896-ik évről.

A vagyon megnevezése		Terület		Egyenként		Érték összesen	
hold	öl	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.
A vagyon megnevezése							
6							
Ingóságok:							
Ahozat:							
Taneszközök 486 20							
Iskolai felszerelések 1716 46							
Egyéb ingóságok 496 10							
Pénzek s más értékek:							
Husz darab hitelszövetkezeli részvény értéke 6256 40							
Öt darab páncsovai imaház kötvénye 50							
Pénztári maradvány 1895-ről 170 70							
Egyházi adóhátralék 1895-ről 17129 65							
Hátralékos haszonbérek 1895-ről 541 94							
A vagyon összes értéke: 566627 85							
8							
Az egyház és egyesek által külön célokra tett s takarékpénztárakban kamatozó tőkék és alapítványok kimutatása:							
a) Új templom alap 21196 89							
b) Árva és szeretetház alap 5788 91							
c) Különböző célu alapítványok 8843 53							
Összesen: 35729 33							
Teher:							
A pesti magyar kereskedelmi banktól 1895. november 1-én felvett 85,000 forintból 1896. május 1-én eszközölt második részlet törlesztése után 84464 13							
Tiszta vagyon: 482163 72							
Négyszáznolevankétezeregyezerháromhatvanhárom forint hetvenkét kr.							
A vagyon megnevezése		Terület		Egyenként		Érték összesen	
		hold	öl	frt	kr.	frt	kr.
1							
A templom udvara 10 frj. 488 á 4880							
Épülete 1239'8 □ méter á. 250 frj.							
Urasztala és szószék 309950							
Orgona 800							
Ülőhelyek 1621 méter 4000							
Harangok, lépcsőzet 5380							
Szent eszközök 5700							
600							
331310							
2							
Épületek:							
Két lelkészlakás 997							
Két kántori lakás 32404							
Nyolc iskola és tanítói lak 627							
Bérház 1131							
Szigények háza 304							
Öt csőzlak és két tanya 189							
2900							
145504							
3							
Földek az egyház használatában							
Szántóföld 128							
Rét 9							
Legelő 2							
Kert 0							
Faiskola 36							
Temetők 953							
990 88							
23 95							
3 91							
1 17							
7 05							
20539 20							
19694 20							
4							
Lelkeszjavadalmat képező földek							
Szántó 131							
Rét 16							
Legelő 33							
Két tanya telek 1317							
1017 43							
78 08							
39 04							
22733							
Atvitel: 589780 40							

A szentesi ref. egyház bevételeinek és kiadásainak kimutatása az 1895. évről.

Sorszám	Bevételi címek	Egyenként		Összesen		Sorszám	Kiadási címek	Egyenként		Összesen	
		ftl	kr.	ftl	kr.			ftl	kr.	ftl	kr.
1	Az 1894-ik évről áthozott készpénz			1133	76	1	Urasszalához kenyérré és borra			206	37
2	Egyházi adóból: 2888 pár után 4 forint 55 krajtával; 1193 ¹ / ₂ fél pár után 2 forint 28 krajtával; 89890 ftl állami egyenes adó után kilenc krajtával kivettelt évi 23951 ftl 68 kr.; egyházi adóból és előző évről áthozott 12,493 ftl 88 kr. hátralékból befolyt egyházi adó			19336	29	2	Közadók s más rendes járulékokra			3245	64
3	Egyházi adó után szedett kamatokból			382	21	3	Alapítványok kamataira			290	60
4	Végrehajlási költségekből			76	90	4	Kölesönök visszafizetésére s kamatokra			5013	—
5	Határozottatás és gyűszkoosi jövedelméből			1245	30	5	Személyi illetményekre:				
6	Perselyekből			21	37	a) Két lelkésznek fizetés és füllelmeny fejében			1877	42	
7	Földek haszonbéréből			2885	28	b) Két kántorának 743 ftl 16 kr. + 600 ftl fizetés			1343	16	
8	Házak haszonbéréből			1859	10	c) 12 tanítónak 560 ftl 95 kr.; 8 tanítónak 550 ftl			1131	40	
9	Alapítványok kamatából			177	94	d) Egy nyugdíjazott tanítónak			260	95	
10	Temetőekben termelt füvetl			130	—	e) Tíz tanítónak lakás helyett 120 frjtával			1200	—	
11	Tökei felesföld terményeiből			525	50	f) A lakással birónak belső meszelését			17	50	
12	Sirbottl és sirhelyekertl			425	—	g) Három tanítónak biblia olvasását			15	—	
13	Elegyes bevétel			735	39	h) Egy tanítónak canonszerű órákért			60	—	
14	Ideiglenes kölcsönökből			5200	—	i) Vallástannióknak			903	32	
	Összes bevétel:			34134	04	k) Torna-, kézimunka és ismétlő isk. tanulástérj			380	—	
	Levonva a kiadást:			33963	34	l) Közigazgatási hivatalnokok fizetésére			1840	—	
	Maradvány:			170	70	m) Szegődöttelknek és szolgáltnak fizetésére			1573	40	
						6	Épületek javítására			1996	93
						7	Tanessközök, isk. könyvek, írösszerekre			436	02
						8	Napidij es napszámokra			363	50
						9	Fuvarra			209	85
						10	Vegyes kiadások			1116	90
						11	Takarékpenztárba helyezett tőkékhöz			174	52
						12	Rendkívüli kiadásokra			408	86
							Összes kiadás:			33963	34

Ezek azok, mikben az egyház költetésének, külső és belső fejlődésének főbb mozzanatait föltüntetni megkísérlettük. Igaz ugyan, elismerjük, hogy ez a munka nagyon töredékes és hiányos is, mert sem az egyház vagyonának keletkezését, sem a különböző iskolák felállítását sem e templomok belső felszerelését, sem az egyház alsóbb tisztviselőit (algondnokok, egyháziak, harangozók, egyházzolgák), azoknak, valamint a lelkészeknek és főgondnokoknak; a tanítóknak és presbytereknek kötelességeit a legrégebb időtől maig nem vezeteli le, azonkívül nem ad tájékoztatást az egyházban különböző időkből szokásban volt különféle rendtartásokról, de mi ezeket nem tartottuk célszerűnek e vázlat keretébe be venni, amnyival inkább, mert reméljük, hogy az egyháztörténelmének rendszeres megírásáról a presbyterium mielőbb gondoskodni fog.

Azon óhajással zárjuk be e krónikaszerű szerény munkát, miszerint mondja ki a szentesi ref. egyház-tanácsa, hogy nemcsak a legrégebb kortól iratja meg maig egyháza történelmét, hanem szent kötelezettség gyanánt hagyja az utókorra, hogy minden 25 év fejlődéséről ezután rendszeres történelmet irat.

Szentes, 1896. június 2.

Pap Lajos,
körlelkész és vallástanár.

Berky Sándor,
segédlelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Apró hírek.** *A debreceni kir. ítélőtábla elnökévé* az eltávozott *Puky Gyula* helyébe a király *Bernáth Elemér*, eddigi kassai táblai tanácselnököt nevezte ki. *Bernáth* régi kálvinista családból származik, melynek tagjaira örökségképen száll az egyház szeretete. Ő is egyik buzgó, oszlopos tagja ref. egyházunknak s már hosszabb idő óta gondnoka a felső-zempléni egyházmegyének. Örömmel üdvözljük és fogadjuk magas állásában, hol buzgóságától és kipróbált egyházas érzületétől sokat várunk. — Ezzel kapcsolatban megemlítjük, hogy a diszes állásáról lemondott s nyugalomba vonult *Puky Gyula* eddig viselt egyházi tisztségeit, mint az egyh. ker. tanácsbírótságot és debreceni presbiteriséget megtartotta.

— **Reformáció emlékűnepe N.-Váradon.** Lélekemelő, a lelkeknek a hitben való erősítésére, megszilárdítására nagyban hozzájáruló ünnepély folyt le f. hó 30-án Nagyváradon, hol a romanismus minden eszközét fölhasználja arra, hogy híveinket hitükben nemcsak megrendítse, de azokat valóban el is halassza. E veszélyben forognak különösen növendékeink, kik közül még ma is sokan járnak az apácaiskolákba. E gyermekeknek ünnepélye volt az, melyről örvendetesen emlékezhetünk meg. Már a kora délután felhangzott híveinknek istendicsőítő egyszerű, de magasztos éneke, úgy, hogy mikor az istentisztelet megkezdődött a 37. dics. 2. versének éneklésével, mintegy 500 gyermekünk elemi, polgári s kereskedelmi iskolából szüleikkel s a nagyszámú más felekezetű érdeklődőkkel teljesen megtöltötték az újvárosi nagytemplomot. Majd a 70. dics. 1. és 7. v.-nek el-éneklése után *Sulyok István* újv. lelkész lép a szószékbe s ismádkozik fel az erő Urához s világosság Atyjához, hálát adván, hogy annyi megpróbáltatás között s után is, bár olykor-olykor megingott is, de alapjában rendíthetetlenül áll a tiszta evang.-i hit által ref. Sionunk. Utánna *Paulai Viktor* újvárosi ref. s. lelkész s az újv. tancsoport vallástanára olvassa fel: *Kálvin* küzdelme a

libertinokkal Genfben e. emlékbeszédét e szavakkal végezvén azt: Mintha a kor újra ismétlődne s a libertinek képződő tömegét a felekezeten kívül állók, a vallás iránt hidegek, a baptisták; a németországi paraszthad helyét a socialisták serege jelképezné. A hasonlóság csakugyan erős! Az idő jelleme olyan, egy különbséggel, hogy t. i. nincs Farelünk, nincs élő, munkás Kálvinunk! De hát az ő szelleme eltűnt? Nem ott kell-e élni annak minden igaz református lelkében kitörhetetlenül? Vajha így volna! De a külsőség, a ceremonialismus vágya a vallási téren, túlhajtott szabad gondolkodás a társadalmi téren ugyanazokat a tüneteket mutatják, mint Kálvin korában. Legyen azért a vágyakkal szemben a tiszta, evang.-i hitnek, kálvini vallásosságnak az egyszerű, de szigorú külsőség a burkolata, a Krisztusi mély érzés pedig az alapja; így „a Krisztus újra munkál a szivekben, Igéje által fényt, üdvöt lehelve . . . S örülhetünk a szent ügy győzedelmén. Mert rajta kívül nincsen senki más; Ő benne üdvünk, erőnk, életünk. Mert meg nem másíthatatik az irás! E feloldás után Gyöngyösi Gizella polg. isk. 4-ik o. növendék szavaltta el — nagy figyelem közt lelkesen előadva s szava a szivekig hatva — *Pótor Elemér* sz.-németi ref. s. lelkész *Luther* e. vallásos költeményét. Majd *Domokos Károly* vallástanár lelkész lép a szószékre a föllekesült óriási gyülekezet vele együtt imádkozik, hogy fölemelőbben énekelhesse a 37. dics. 3. és 40. dics. 3. v.-t, melyeknek elhangzása után azzal a boldogító tudattal távozhatott mindenki, hogy, ha most küzdenie kell épen városunkban is és pedig erősen a reformátusoknak, de Isten nem hagyja el soha, ha kitart s a jövő csak a szabad protestantismusé leend.

— **Reformációi emlékűnepe a debreceni főiskolában.** A hittanszaki önképzőtársulat, mint már évek óta rendszeresen, az idén is megtartotta október 31-én a reformációi emlékűnepelet a főiskolai diszteremben. Jelen voltak a minden ízében sikerült, lelkes ünnepélyen *Kiss Áron* püspök, gróf *Degenfeld József* főgondnok, *Simonffy Imre* főiskolai helyi gondnok urak, több esperes, a termet minden zugában betöltő, különösen női közönség, főiskolai tanárok és tanulók. A főiskolai énekhar több szép éneket adott elő *Mácsay Sándor* ének- és zenetanár szabatos vezetése mellett. *Csikó Lajos* theologiai dékán, mint a társulat felügyelő tanára „A presbyterianismus eszméjének történeti fejlődése” című hosszabb tanulmányából olvasott föl részleteket; *Juhász Sándor* esküdt felügyelő és köztanító a múlt századból rendkívül érdekes történeti képet olvasott báró *Baresay Agnes*nek, egy erdélyi főúri nőnek a jésuiták által okozott sok szenvedéséről. *Bogdán Lajos* szénior lelkes lelkész beszéddel zárta be az ünnepélyt, melynek rendezéséért méltó elismerés illeti theologus ifjainkat.

— **Kérelem.** Fölkérem azon igen tisztelt lelkész urakat, a kik az általam írott; a szatmári ev. ref. egyházmegye kiadásában megjelent „vallástani, bibliai s egyháztörténelmi rövid vezérfonal” című ism. iskolások számára írott kis művet egy vagy két példányban rendelik meg, hogy a művecske árát (példányonként 20 kr.) és posta díját (példányonként 3 kr.) hivatalos levélben postai bélyegekből sziveskedjenek megküldeni. Ily kis számú megrendelésnél ez a legcélszerűbb eljárás. Tisztelettel *Majtis, F. Varga Lajos.*

— **A ref. segély-egylet adományai.** A tiszántúli ev. ref. segély egylet által a jelen évben a következő egyházak részesítettek segélyben: I. Alsó-szabolcsi e. megyéből: *Acsád, Dorog, N.-Falu* 50 frtjával, 150 frt. II. Békés-bánati e. m.: *Temesvár* 100 frt, *Pancsova,*

Resica, Klopódia, Földeák 50 frtjával, 300 frt. III. Beregi e. m.: Bilke 250 frt, Munkács, B.-Surány, M.-Kaszony 50 frtjával, 400 forint. IV. Bihari e. m.: Puszt-Ujlak, Pelbárhida, Pugyi, Fugyi-Vásárhely 50 frtjával, 200 frt. V. Ermelléki e. m.: Felső-Abrány, Kis-Kereki, Apát-Keresztúr, Ér-Olaszi 50 frtjával, 200 forint. VI. Felső-szabolcsi e. m.: Apagy, Cserepes-Kenez, Geszteréd, Ny.-Jákó, Karász, Ór-Ladány 50 frtjával, 300 forint. VII. Heves-n.-kunsági e. m.: T.-Inoka, Rákóci, Fegyvernek 50 frtjával, 150 forint. VIII. Máramaros-ugocsi e. m.: T.-Ujlak, Fekete-Ardó, Bábony, Verbőc 50 frtjával, 200 frt. IX. Nagybányai e. m.: Adorján, Görbed, Erdőd, Sárköz, Szamos-Köröd, Udvari 50 frtjával 300 forint. X. N.-károlyi e. m.: Papos, Kr.-Sz.-Miklos, Csomaköz, Parasznya, N.-Dobos, Bere 50 frtjával 300 frt. XI. Nagyszalontai e. m.: Vadász, Gyanta, Fekete-Tót, Pankota 50 frtjával, 200 forint. XII. Szatmári e. m.: Dara, Ura, Geberjén, Jánk, Kis-Szekeres, N.-Géc, Fülöpös-Daróc 50 frtjával, 350 frt. — vagyis 56 egyház részesült 3050 frt segélyben. 39 egyház kérvényét ezuttal a segély-egylet mellőzni volt kénytelen.

TARTALOM-JEGYZÉK: Leszerelés. Sinka Lajos. — „Konfirmációi Káté” és a „Téli Ujság”. T. J. — Tárca: A német eszászár keleti utazása. J. L. — Tanügy: Népiskola államosítása és tanítónőképző-intézet. M. Nagy István. — Közéletünk: A békés-bánati egyházmegye közgyűlése. T. J. — Az ermelléki egyházmegye közgyűlése. — ó — f. — Egyházkerületi közgyűlés. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez: 63. A szentesi reform. egyház keletkezésének, küzdelmeinek, külső és belső fejlődésének rövid vázlata. Pap Lajos és Berky Sándor. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társak: **Eröss Lajos** és **Bartha Béla dr.**

Orgona és harmonium

építészeti műterem

Debreczen, Széchenyi-utcza 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előjáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium

építészeti műtermem

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a **legjutányosabb árban**, a **legújabb rendszer szerint készítek.**

Továbbá **régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolására** is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása csekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szives pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,

müorgona-építő.

NEUMANN M.

a t. t. ev. ref. egyházkerületben lakó lelkészek, tanárok és tanítók ruhaszállítója
DEBRECEN, Főtér, a m. kir. postával szemben.

Ajánlja dűsan berendezett

férfi-, fiu- és gyermek-ruha üzletét,

mely egy félszázad előtt lett alapítva és hála Istennek, a legjobb hírnévnek örvend.

Árain határosottak, olcsók.

Minden egyes ruhadarab saját műhelyemben, személyes felügyeletem alatt, legizlésesebben készült el s így **a legkényesebb igényeket is kielégíthetem.**

Kérem a nt. lelkész, tanár és tanító urakat b. bizalmukkal úgy, mint eddig szerencsétetni.

Czégemre kérek vigyázni!